

Az elmúlás szomorúsága

A terített asztal látványa, az étkezés öröme nem mindig életörömet sugárzó filmekben fordul elő. Sokszor az elmúlás szomorúsága lengi be e filmek egészét.

Kelepei Jenő (Cserhalmi György), a kedves bohém, akit szeretnek a nők, eszik egyszer a film elején, (Makk Károly: *Egy erkölcsös éjszaka*, 1977), amikor a bordélyházbeli lányok kényeztetik, majd egy kicsit később (vörösboros pörköltet nokedlivel), amikor ott tartják, ebédeljen, sőt, lakjon velük. Majd még egyszer, amikor a kisváros potentátjai leleplezték magukat mint lumpoló, kártyafüggő, szenvedélyükért a végsőkéig kockáztatni képes emberek. S amikor a nagy izgalomban a mindenét elvesztett játékos öngyilkos lesz, Kelepei nyugodtan kanalazza a kolbászos bablevest. Ezt az érzéketlenséget örökíti meg a kalapos kép Cserhalmiról, szalvétával a nyakában. Miközben anyja, akiért a film tétjét képező játszma folyik (leplezni, hogy bordélyházban vagyunk) gesztusainak finomságával, derűs mosolyával, empátiájával, méltósággal emlékezteti a lányokat az élet nagy titkaira, az öregedésre, az elmúlásra.

A *Szépek és bolondok*ban (Szász Péter, 1976) Ivicz István (Kállai Ferenc) pékmester, a nagyon tisztességes kisember (mindaz tiszteletreméltó, amit a háború alatti életéről, zsidó mestere gyerekeinek bujtatásáról és felneveléséről megtudunk), csak hétfévenként érzi jól magát. Akkor felszabadult, ha futballbíróként tevékenykedhet. Csak ilyenkor mer utasításokat adni, kívánságait kifejezésre juttatni, sőt, partjelzőjét, Fedák „Charlie”-t (Bodrogi Gyula) is rendreutasítani. Ivicz maga a megtestesült tisztesség, sőt, kissé merev erkölcsi tartás, Charlie pedig maga a gátlástalanság, a korrupció. Ez fejeződik ki gesztusában a szép cukrásznő (Meszléry Judit) által celebrált uzsonna során. Mialatt a többiek halkán beszélgetnek, és élvezik a késő délutáni fényt, az élet alkonya által nyújtott csendes örömeket, egyszerűen csak élnek, ő szalvétával a nyakában, tele szájjal eszik és hangosan magyarázza, hogyan kell, hogyan érdemes élni. A film nagyobb részét a háborús emlék elbeszélésének szomorúsága, a szerelem beteljesületlenül maradása, melankolikus hangulat lengi be, ezt csak Bodrogi harsánysága töri meg.

Makk Károly *Szerelemjében* (1970) a haldokló öregasszony (Darvas Lili) és menyé, Luca (Törőcsik Mari) között folyik egy játszma: az idős hölgy könnyebben viseli a betegséget, a halál közelségét, a reménytelenséget (fiát már nem fogja viszontlátni), ha menyé jól játssza szerepét, Lucát pedig segíti a rettenetes, kiszolgáltatott helyzet elviselésében a színlelés

kötelessége. Ezt a kettősséget jeleníti meg az itt látható jelenet. Törőcsik Mari kislábasból eszi anyósa ebédjének maradékát. Kézmozdulata azt sugallja: minden rendben van, arckifejezése ennek az ellenkezőjét. „Príma” – mondja Törőcsik hangja és kézmozdulata. „Szereti a paradicsommártást?” – kérdezi az idős hölgy. „Utálok, mint a bűnömet” mondja szintén Törőcsik és az arca. A helyzet emészthetlensége (épp most rúgták ki az állásából és a lakásából) ül ki az arcára.

Huszárik Zoltán *Szindbádjának* (1971) emlékképeit az elmúlás és a halál keretezi: temetői találkozások, öngyilkosság, a halál angyalának hívása. Mialatt igényli és élvezi az élet örömeit, az életet a maga teljességében szeretné átélni, élvezni az ételek ízét, a természet szépségeit, a nők különbözőségét, mindezt a Halál árnyékában teszi. Útja a halálba vezet. A film minden hősét különös magány övezi: mindenki magáról beszél. Nem dialógusokat, hanem párhuzamos monológokat hallunk. Ennek egyik feltűnő esete az éttermi ebéd, Vendelin pincér élete tragédiájáról beszél, arról, hogy elhagyta a felesége, ám Szindbád (Latinovits Zoltán) csak az étkezés részletei érdeklik. „Hozhatom a velős csontot, nagyságos uram? Csak arra figyelmeztetem, Vendelin barátom, hogy kenyérszeleteket pirítsanak hozzá, mert a zsemlye ilyesmihez nem nagyon alkalmas. És forró legyen...” Ebből a jelenetből látunk egy képet. Latinovits, szalvétával a nyakában a velős csontra vár. A sok nő között csupán egyvalaki van, akihez Szindbád időről időre visszatér: Majmunka (Dajka Margit), az egykori szeretőből lett, megértő és gondoskodó anyafigura, az olykor zsörtölődő, duzzogó, ám mindig szeretetteljes Majmunka (Dayka Margit). Összebújásuk a dúsan terített asztal mellett összetartozást és átmeneti derűt sugároz.

Lehet úgy körülülni egy gazdagon berendezett polgári lakásban egy szépen terített asztalt, hogy ne a jólét és az életöröm sugározzon a jelenetből? Koltai Lajos *Sorstalanságában* (2005), amikor Köves Gyuri apját (Bán János) behívják munkaszolgálatra, búcsúvacsorára gyűlik össze a család. Ki könnyeivel küzd (Molnár Piroska), ki magába fojtja kétségbeesését, aggodalmát és mosolyogni próbál (az anya, Schell Judit). Az előző jelenetekben, melyekben a barátok, munkatársak, szomszédok arca is felvillan, láttuk, hogy van, aki vallásos és imával próbált erőt meríteni és erőt adni (Haumann Péter), van, aki a veszély elbagatellizálásával (Benedek Miklós). A fényképen a feszült arcokat látjuk: a belső küzdelmet, amelyet önmagukkal folytatnak, hogy ne ütközzék ki rajtuk a szorongás, az aggodalom. Nemcsak a mellükön viselt sárga csillag jelzi, hogy mikor játszódik a történet és kik a szereplői.

In: *Ez csak színjáték. Filmlegendák*

B. Müller Magda, Kelecsényi László szerk. 2015. 154-155. o.

Béres Judit

